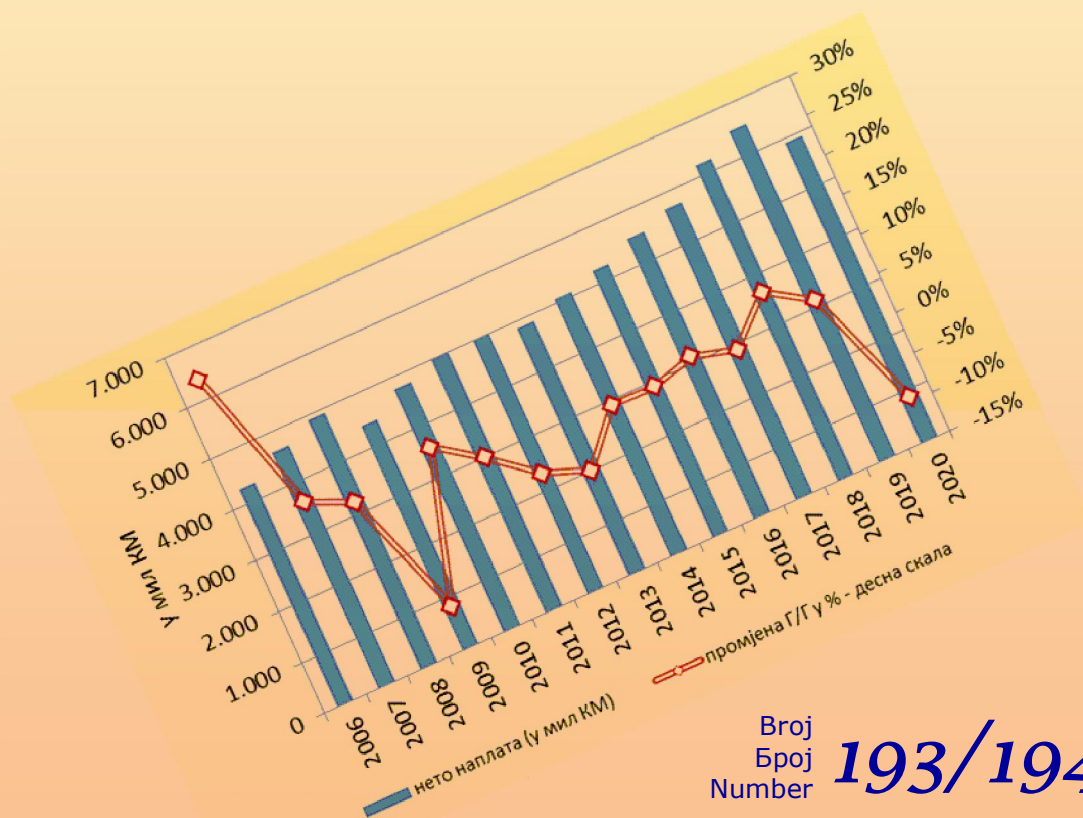

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМЈА Билтен

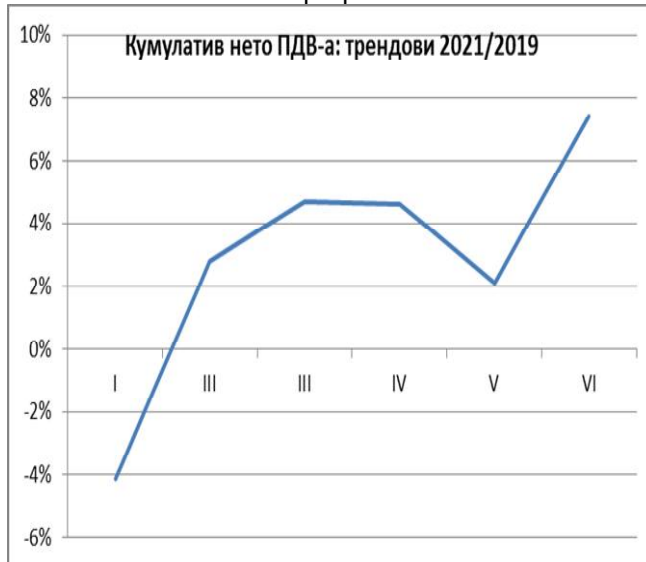

Број
Број
Number **193/194**

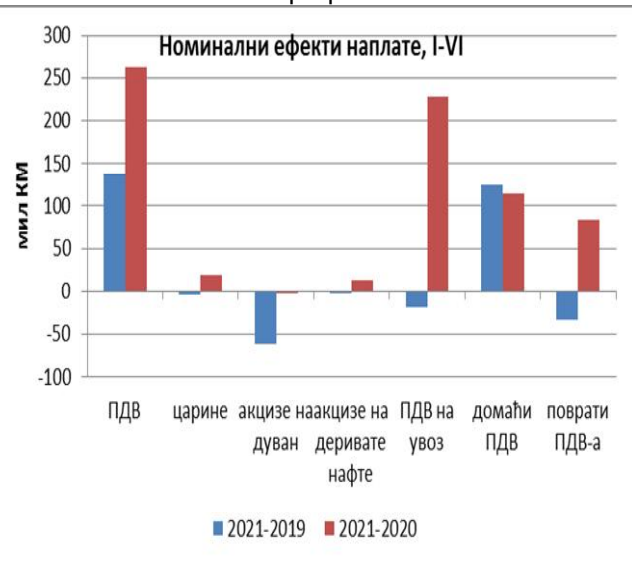
У фокусу...

Према прелиминарном извјештају о готовинском току нето наплата индиректних пореза у јуну 2021. била је за 181,5 мил КМ већа него у јуну 2020, што представља раст од врло високих 39,6%. Висок раст наплате у јуну повећао је кумулативни суфицит, те је у периоду јануар - јуни 2021 наплаћено нето прихода више за 329,2 мил КМ у односу на наплату у истом периоду 2020., односно више за 11,7%.

Графикон 1

Графикон 2

ПДВ-е је главни извор раста у првом полугодишту 2021. Приликом поређења кумулативне наплате нето ПДВ-а са наплатом у 2019., без обзира на високе мјесечне стопе раста, након почетног раста могла се уочити стагнација, те и пад у мају (Графикон 1). Међутим, висок раст наплате нето ПДВ-а у јуну произвео је снажан раст кумулативне наплате од 7,4% у првих шест мјесеци 2021. у односу на наплату нето ПДВ-а у истом периоду 2019. Поређење номиналних ефеката наплате индиректних пореза у првом полугодишту 2021. у односу на исти период 2020. показује да 90% суфицита наплате потиче од наплате ПДВ-а (Графикон 2, „2021-2020“). Међутим, поређење са рекордном 2019. показује номинални пораст наплате ПДВ-а, који је значајним дијелом неутрализован мањом наплатом акциза на дуванске прерађевине (Графикон 2, „2021-2019“). Декомпозиција ефеката наплате бруто ПДВ-а показује да је главни фактор раста наплате ПДВ-а у односу на 2019. домаћа потрошња, док је наплата ПДВ-а на увоз у 2021. још увијек мања од наплате у 2019.

др Динка Антић
шеф Одјељења

Садржај:

Динамика пореза на потрошњу у БДП-у у БиХ у периоду 2008-2020	2
Анализа наплате прихода од акциза на алкохол, безалкохолна пића, пиво, вино и кафу	11

техничка обрада : Сулејман Хасановић, ИТ сарадник
лектор : Дарија Комленовић, проф. англистике

Динамика пореза на потрошњу у БДП-у у БиХ у периоду 2008-2020

(Припремила: Александра Регоје, стручни савјетник – макроекономиста)

Увод

Фискално оптерећење представља учешће јавних прихода у бруто друштвеном производу (БДП) неке земље. Приликом израчуна фискалног оптерећења узимају се у обзир јавни приходи дажбинског типа. Тако израчунато оптерећење представља глобално или укупно фискално оптерећење. Поред глобалног, дефинишу се и парцијална фискална оптерећења као што су она мјерена односом појединих врста дажбинских прихода и БДП-а. Обрачун глобалног и парцијалних фискалних оптерећења омогућава међународну упоредивост висине фискалног оптерећења, као и поређење оптерећења у једној земљи у различитим временским периодима. У наставку је представљена анализа фискалног оптерећења индиректним порезима, односно порезима на потрошњу, у Босни и Херцеговини. Прилог представља наставак анализе фискалног оптерећења у БиХ (Билтен бр. 39), те анализе пореског оптерећења потрошње објављене у октобру 2011. године (Билтен бр. 75) и у септембру 2018. године (Билтен бр. 158-159). У овом прилогу је објашњена веза удјела пореза на потрошњу у БДП-у са имплицитном пореском стопом на потрошњу (ITRC) и кретањем укупног БДП-а и његових компоненти. Такође је анализирана варијабилност удјела пореза на потрошњу у БДП-у те је објашњено од чега зависи висина годишње промјене удјела пореза на потрошњу у БДП-у. Посебан осврт посвећен је кретању наведеног показатеља у кризним годинама 2009. (глобална економска криза) и 2020. (пандемија коронавирса).

1. Удио пореза на потрошњу у БДП-у

У уводу је поменуто да се осим укупног могу рачунати и парцијална фискална оптерећења. Овдје ћемо се осврнути на оптерећење БДП-а порезима на потрошњу, односно, у случају БиХ, удјелом индиректних пореза¹ у БДП-у.

1.1. Компоненте удјела пореза на потрошњу у БДП-у

У OECD-овој анализи из 2020. године² разматрани су разлози флукуација пореза на потрошњу и ITRC у чланицама OECD-а. Удио пореза на потрошњу у БДП-у је разложен на производ удјела пореза на потрошњу у издацима на потрошњу (што је уствари имплицитна пореска стопа на потрошњу или ITRC) и удјела издатака на потрошњу (у даљем тексту С)³ у БДП-у (Једнакост 1).

Једнакост 1.

$$\frac{\text{порези на потрошњу}}{\text{БДП}} = \frac{\text{порези на потрошњу}}{С} \times \frac{С}{\text{БДП}} = \text{ITRC} \times \frac{С}{\text{БДП}}$$

Извор: OECD (2020)

У поменутој анализи, у израчуну ITRC потрошња обухвата приватну и укупну владину финалну потрошњу (без одбијања издатака на плате и накнаде запосленицима владе, као у новој методологији ЕК, вид. Оквир 1). Степен у коме третирање владине потрошње

¹ Треба напоменути да се категорија пореза на потрошњу у БиХ разликује од обухвата ове врсте прихода у Европској унији, о чему треба водити рачуна приликом компарације података. У пореском систему Босне и Херцеговине порези на потрошњу обухватају све индиректне порезе, односно ПДВ, акцизе, царине и путарину.

² "What drives consumption tax revenues? Disentangling policy and macroeconomic drivers"; H. Simon, M. Harding, OECD, 2020.

³ Consumption.

(укључивање или искључивање из потрошње у једнакости 2) утиче на висину компоненти ITRC и С/БДП зависи њеног удјела у укупној финалној потрошњи. У случају када би се владина потрошња искључила из укупне потрошње у Једнакости 2, то би повећало ITRC а смањило С/БДП, **без утицаја на однос пореза на потрошњу и БДП-а**. Што је већи удио владине потрошње у укупној финалној потрошњи неке земље, већи је утицај њеног различитог третирања на разложене компоненте у Једнакости 1.

Оквир 1. Методологија израчуна ITRC (Европска комисија)

Према методологији Европске комисије (ЕК) имплицитна пореска стопа на потрошњу дефинише се омјером свих пореза на потрошњу и издатака на крајњу потрошњу.

Порези на потрошњу дефинишу се као намети на трансакције између произвођача и крајњих потрошача и на добра крајње потрошње. Према класификацији ESA порези на потрошњу обухватају највећи дио индиректних пореза, али не све врсте. Такође обухватају неке од ставки које припадају директним порезима, с обзиром да се односе на расходе домаћинстава за прибављање одређених добара или услуга.

Обухват називника се мијењао у методологији Европске комисије. До 2020. године Европска комисија је у називнику укључивала издатке домаћинстава одређене економске територије на крајњу потрошњу, домаћи концепт (*P.31_S.14dom*). Почевши од 2020. године, Европска комисија, поред издатака домаћинстава на крајњу потрошњу (*P.31_S.14dom*), у називник израчуна ITRC укључује: издатке на крајњу потрошњу непрофитних институција које услуге пружају домаћинствима (*P.31_S.15*), издатке на крајњу потрошњу опште владе (*P3_S13*) умањену за издатке на плате и накнаде запосленицима владе (*P3_DIPAY*).

Извор: *Taxation Trends in the European Union, 2020 edition, Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020, стр. 272*

Оквир 2. Удио пореза на потрошњу у БДП-у у земљама OECD

Анализа OECD-а покрива период од 1995. до 2017. године. Тај период је подијељен на четири сегмента, на основу различитих трендова ITRC и удјела потрошње у БДП.

- 1) У периоду од 1995. до 2003. године је у земљама OECD-а просјечна ITRC била је релативно стабилна, са ситним флукуацијама у просјечном удјелу С/БДП, те су и просјечни приходи од пореза на потрошњу у БДП-у били релативно стабилни, око 11% БДП-а.
- 2) У периоду од 2004. до 2007. године просјечни удио С/БДП је опао са 64,6% на 62,2%. Због мањег раста ITRC у том периоду просјечни приходи од пореза на потрошњу у БДП-у поново остали релативно стабилни.
- 3) У периоду од 2007. до 2009. године просјечна ITRC је снажно опала са 17,5% на 16%. Пад је дјелимично био компензован снажним растом просјечног удјела С/БДП који је у 2009. години достигао максимум у посматраном периоду. И поред тога, просјечни приходи од пореза на потрошњу у БДП-у пали су за 3,5% досежући у 2009. години свој минимум у посматраном периоду.
- 4) Након тога, удио пореза на потрошњу у БДП-у се, у просјеку, вратио на ниво из 1995. године. У 2017. години је просјечни удио С/БДП био за 2,3 п.п. нижи него у 1995., док је просјечни ITRC био за 0,7 п.п. виши.

У анализи се закључује да је у периоду 1995-2017 у OECD земљама основни фактор промјена удјела пореза на потрошњу у БДП-у била промјена ITRC, доста више него динамика С/БДП. Ипак, напоменуто је да се ове двије компоненте не могу посматрати потпуно изоловано, с обзиром да земље могу прилагођавати пореску политику и стопе са промјенама у економији.

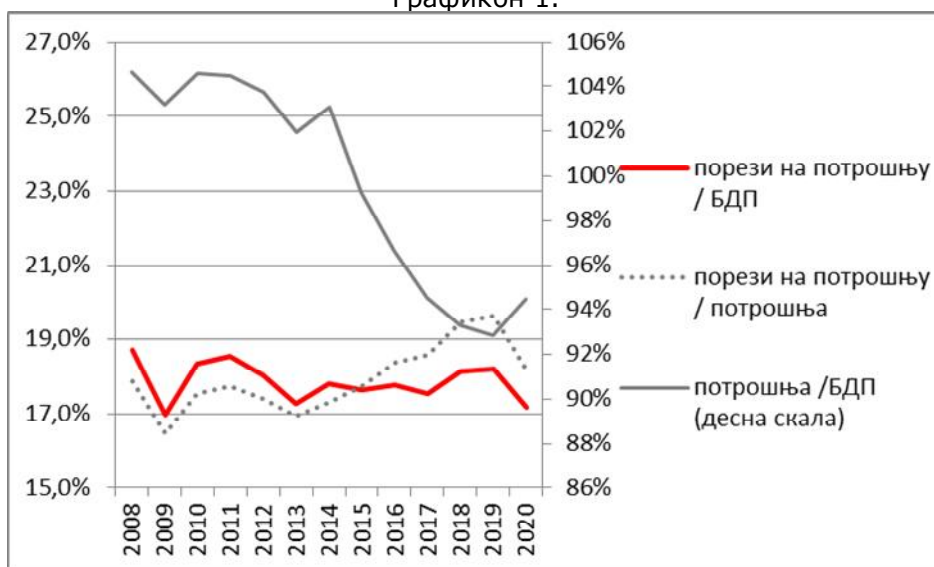
Извор: *What drives consumption tax revenues? Disentangling policy and macroeconomic drivers*; H. Simon, M. Harding, OECD, 2020.

Компонента ITRC указује на ефекте промјене потрошње, односно пореске основице, као и на ефекте промјене пореских стопа и степена поштивања прописа. Друга компонента једнакости - удио потрошње у БДП-у, односи се на ефекте промјене БДП-а и његових компоненти.

1.2. Динамика удјела пореза на потрошњу у БДП-у у Босни и Херцеговини

Удио пореза на потрошњу у БДП-у у Босни и Херцеговини се у периоду 2008-2020 кретао у рангу од 17% до 18,7%. Може се закључити да је овај показатељ у БиХ доста већи него у земљама OECD (непондерисани просјек износи око 11%). Такође је већи него у земљама чланицама Европске уније гдје пондерисани просјек износи исто око 11%.⁴

Графикон 1.

Извор: Калкулација аутора на основу података УИО, Агенције за статистику БиХ и пројекција ДЕП-а

У Графикону 1. је приказано кретање удјела пореза на потрошњу у БДП-у БиХ у периоду 2008-2020 разложено на компоненте, у складу са методологијом из OECD анализе (2020) према Једнакости 1. Као и у случају поменуте анализе, називник компоненте ITRC укључује укупну финалну потрошњу, укључујући и владину потрошњу. Уколико би у калкулацију ове двије компоненте узели само приватну потрошњу (без владине), ITRC би у посматраном периоду у просјеку био виши за 4,8 п.п. док би удио потрошње у БДП-у у просјеку био нижи за 21,1 п.п.,⁵ без утицаја на кретање показатеља удјела пореза на потрошњу у БДП-у.

У Графикону 2. је приказана годишња промјена удјела пореза на потрошњу у БДП-у и његових компоненти, док је у Графикону 3. приказана годишња промјена удјела финалне потрошње у БДП-у, разложено на приватну и владину потрошњу.

Калкулација показатеља у Графиконима 1-3 извршена је на основу података о наплати индиректних пореза на Јединствени рачун Управе за индиректно опорезивање (УИО), те кретања финалне потрошње и БДП-а на основу података Агенције за статистику БиХ⁶ и пројекција Дирекције за економско планирање БиХ (ДЕП) за 2020. годину.⁷

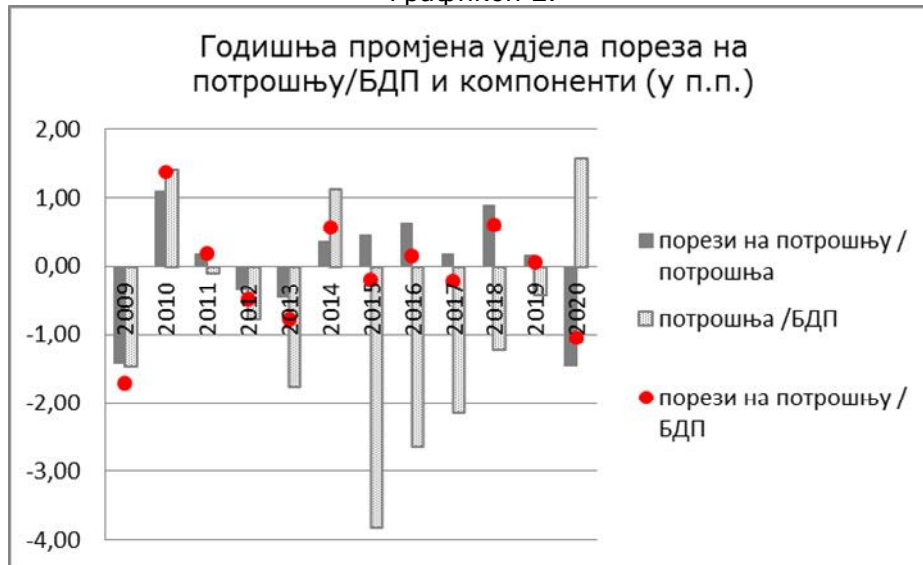
⁴ *Taxation Trends in the European Union, 2020 edition, Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2020.*

⁵ Непондерисани просјечи разлика у периоду 2008-2020.

⁶ Агенција за статистику БиХ, фебруар 2021.

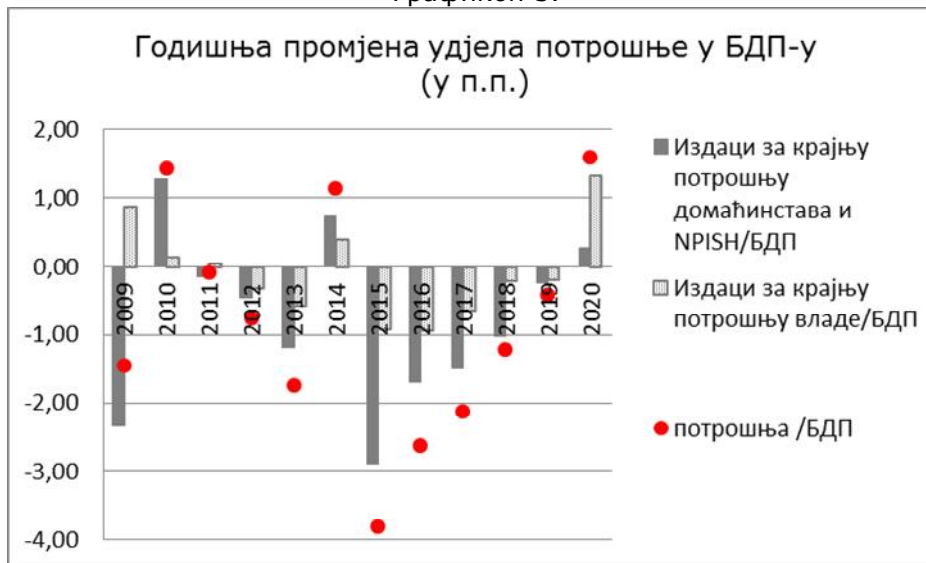
⁷ ДЕП, март 2021.

Графикон 2.

Извор: Калкулација аутора на основу података УИО, Агенције за статистику БиХ и пројекција ДЕП-а

Графикон 3.

Извор: Калкулација аутора на основу података Агенције за статистику БиХ и пројекција ДЕП-а

У наставку је анализирано колико су све наведене компоненте утицале на динамику удјела пореза на потрошњу у БДП-у у БиХ. У првој години посматраног периода, 2008., удио пореза на потрошњу⁸ у БДП-у БиХ износио је 18,7%. У кризној, 2009. години је дошло до снажног пада овог показатеља на 17%. Из Графикона 1. видимо да је у наведеној години дошло до пада обје компоненте овог показатеља. Компонента ИТРС је опала за 1,42 п.п., док је удио потрошње у БДП-у опао за 1,46 п.п. Увидом у динамику категорија финалне потрошње (Графикон 3) може се закључити да је за оволики пад удјела потрошње у БДП-у „одговорна“ категорија приватне потрошње. Удио приватне потрошње у БДП-у опао је за чак 2,34 п.п., док је удио владине потрошње порастао за 0,88 п.п. Ово је једина година у посматраном периоду 2008-2020 када је дошло до пада укупне потрошње у апсолутном смислу. Годишња

⁸ Порези на потрошњу у свим годинама посматраног периода односе се на прикупљене индиректне порезе на ЈР УИО, без наплате заосталих индиректних пореза на ентитетским рачунима, на основу прописа прије 2006.

стопа пада укупне потрошње је према подацима Агенције за статистику БиХ износила 2,2%. У овој години је дошло до снажног пада извоза од 9,5% и инвестиција од чак 28,4%. Снажан пад увоза од 20,2% ублажио је стопу пада БДП-а на свега 0,8%. Пад прихода од пореза на потрошњу био је снажно изражен у 2009. години, јер су у тој години, поред ефеката друге фазе смањивања царинских стопа по ССП-у од 1.1.2009, били укључени и одложени ефекти смањења царина из прве фазе (због почетка примјене Споразума од половине 2008. године). У 2009. години су се нето приходи од царина скоро преполовили у односу на њихов ниво из 2008. Упркос томе што је од 1.7.2009. године на снагу ступио нови Закон о акцизама који је донио раст прихода од акциза на дуван и путарине, тај раст није био ни близу довољан да надокнади негативне ефекте либерализације трговине са ЕУ, као и пад осталих категорија прихода узрокован неповољним трендовима увоза и потрошње због ефеката глобалне економске кризе.

Са опоравком економије, у 2010. години порези на потрошњу у БДП-у порасли су за 1,37 п.п. у односу на претходну годину. Порасле су обје компоненте овог показатеља, ИТРС за 1,09 п.п., а удио потрошње у БДП-у за 1,42 п.п. Због ефеката новог Закона о акцизама из 2009. године и економског опоравка БиХ, у 2010. години је забиљежен раст свих категорија индиректних пореза изузев царина. Закон о акцизама из 2009. године подразумијевао је континуирано усклађивање стопа акциза на дуван у БиХ са минималним стандардима ЕУ, те је на почетку 2010. године повећана стопа посебне акцизе на дуван. С обзиром да је у 2009. години дошло до измјене законодавства на половини године, највећи годишњи ефекти раста прихода били су изражени у 2010. години. То се прије свега односило на приходе од акциза на дуван и путарину. Са друге стране, основни фактор раста удјела потрошње у БДП-у била је приватна потрошња, чији је удио у БДП-у порастао за 1,27 п.п. док је удио владине потрошње порастао за 0,15 п.п. (Графикон 3).

У 2011. години настављен је тренд раста удјела пореза на потрошњу у БДП-у (+0,18 п.п. у односу на претходну годину). У овој години настављен је и тренд пада прихода од царина како због даље имплементације одредби ССП-а, тако и због укидања царинског евидентирања на цјелокупан увоз у четвртм кварталу 2011. Наставку позитивних трендова акциза поново су допринијели ефекти измјене политике опорезивања дувана, односно поновно повећање посебне акцизе на дуван од почетка године. Укупни приходи од индиректних пореза расли су изнад стопе раста потрошње, што је довело до благог раста ИТРС од +0,19 п.п. Са друге стране удио потрошње у БДП-у опао је за 0,1 п.п., са падом удјела приватне потрошње у БДП-у од 0,15 п.п. и растом удјела владине потрошње од 0,05 п.п.

У 2012. години је дошло до пада удјела пореза на потрошњу у БДП-у за 0,49 п.п. у односу на претходну годину. Из графикона 2. и 3. је видљиво да је дошло до пада свих компоненти овог показатеља. ИТРС је опала за 0,34 п.п., а удио потрошње у БДП-у за 0,76 п.п. (са падом удјела приватне потрошње у БДП-у од 0,46 п.п. и удјела владине потрошње од 0,31 п.п.). Пад ИТРС објашњава се стагнацијом прихода од индиректних пореза⁹ уз раст укупне потрошње у односу на претходну годину (1,81%). Иако је дошло до раста укупне потрошње у односу на претходну годину, њен удио у БДП-у није порастао, јер раст потрошње није пратио раст БДП-а од 2,48%.

У 2013. години је дошло до снажног пада удјела пореза на потрошњу у БДП-у за 0,78 п.п. у односу на претходну годину, чиме он достиже ниво од 17,3%, свега 0,3 п.п. више него у „кризној“ 2009. години. Наплата индиректних пореза је била под утицајем редовног годишњег повећања специфичне акцизе на дуван и даљег пада опорезиве потрошње дувана, негативне динамике увоза, те посљедње фазе либерализације царина на робу поријеклом из ЕУ. Забиљежен је пад прихода од индиректних пореза на нивоу године, те даљи пад ИТРС за 0,47 п.п. Раст потрошње поново није пратио раст БДП-а, у овом случају због снажног раста

⁹ Забиљежен је скроман пад од 0,15%.

инвестиција, те је њен удио у БДП-у опао за 1,76 п.п, са падом удјела обје категорије потрошње (Графикон 3).

У 2014. долази до прекида тренда пада удјела пореза на потрошњу у БДП-у. Дошло је до раста овог показатеља за 0,56 п.п. у односу на 2013. годину. Увидом у динамику компоненти удјела пореза на потрошњу у БДП-у видљиво је да су све компоненте забиљежиле раст. ИТРС је порасла за 0,36 п.п. Удио укупне потрошње у БДП-у је порастао за 1,12 п.п., уз раст њене обје категорије (Графикон 3). Раст ИТРС у 2014. години био је под утицајем нове политике акциза на дуван у примјени од 1. августа, који је донио раст фискалног оптерећења резаног дувана и опоравка на тржишту дувана и раста прихода. На динамику акциза на дуван утицала је и редовна годишња промјена специфичне акцизе. Након дужег периода забиљежен је и раст прихода од царина, с обзиром да је посљедња фаза либерализације трговине са ЕУ по одредбама ССП-а имплементирана у претходној години. Упркос елементарним непогодама (поплаве) на годишњем нивоу забиљежен је раст свих категорија прихода од индиректних пореза изнад стопе раста потрошње.

У наредне три године (2015-2017) није било значајнијих промјена удјела пореза на потрошњу у БДП-у (графикони 1 и 2). Забиљежен је благи пад у 2015. и 2017. (по око -0,2 п.п.), те скроман раст у 2016 (+0,15). Са друге стране, компоненте на које је разложен овај показатељ у Једнакости 1. су забиљежиле веће промјене. ИТРС је растао за 0,46 п.п., 0,63 п.п. и 0,49 п.п. респективно у 2015., 2016. и 2017. години. Супротно томе, удио потрошње у БДП-у је у датим годинама опадао за 3,81 п.п., 2,63 п.п. и 2,13 п.п., респективно, са падом удјела обје категорије потрошње у свим годинама (Графикон 3). Пад удјела потрошње у БДП-у резултат је високих стопа раста извоза у све три године (9,2%, 7,0% и 18% у 2015., 2016. и 2017. години, респективно) и високих стопа раста инвестиција у 2016. и 2017. години (10,6% и 14,3%). Раст ИТРС у овим годинама резултат је снажнијег раста индиректних пореза од раста потрошње. Наплата прихода у 2015. години била је карактеристична по снажном расту акциза на деривате нафте и путарине, те снажном расту прихода од акциза на дуван. Приходи од акциза на деривате и путарина наставили су позитивне трендове у 2016. години, али је дошло до исцрпљивања позитивних ефеката измјене политике на тржишту дувана. Главни генератори раста прихода у 2017. години били су ПДВ на увоз, а у мањој мјери приходи од царина, путарине, акциза на деривате нафте и дуванске прерађевине.

У 2018. години дошло је до снажног раста удјела пореза на потрошњу у БДП-у за 0,6 п.п. у односу на претходну годину, чиме он достиже ниво од 18,2%. Увидом у компоненте из Једнакости 1, видљиво је да је за раст овог показатеља заслужан искључиво раст ИТРС (+0,89 п.п.), док је удио потрошње у БДП-у чак забиљежио пад од -1,22 п.п. Преглед наплате индиректних пореза показује да је у 2018. стопа раста је достигла чак 8,6%. Висока стопа раста је била очекивана имајући у виду ефекте измјена Закона о акцизама.¹⁰ Примјена измјена законодавства започела од 1.2.2018. године¹¹, а, према процјенама ОМА, донијела је 4,6 п.п. годишње стопе раста укупних од прихода од индиректних пореза.¹² Пад удјела потрошње у БДП-у поново је резултат релативно високих стопа раста инвестиција (5,1%) и извоза (10,95).

У 2019. години је удио пореза на потрошњу у БДП-у стагнирао (+0,06 п.п.). ИТРС је порасла за 0,15 п.п., а удио потрошње у БДП-у опао за 0,42 п.п (уз пад обје категорије - Графикон 3). У 2019. години је наплаћен рекордни износ прихода од индиректних пореза од оснивања УИО у износу од 6.541,8 мил КМ, а стопа раста је износила 5,2%. Забиљежен је и снажан раст

¹⁰ "Службени гласник БиХ" бр. 91/17

¹¹ Измјене политике акциза на деривате нафте и путарине односе на: повећање стопе акцизе на лож уље са 0,30 на 0,45 КМ/л; увођење акцизе на биогорива и биотечности (0,30 КМ/л); раст стопе намјенске путарине са 0,10 на 0,25 КМ/л (уз раздвајање стопа и средстава према намјени за аутопутеве и друге путеве); те промјене обухвата основице за путарину у смислу укључивања у основицу биогорива и биотечности, те течног нафтног плина за погон моторних возила.

¹² ОМА Билтен 162-163 (2019), www.oma.uino.gov.ba

укупне потрошње од 4,3%, те отуда произилази скроман раст ИТРС. Према подацима Агенције за статистику БиХ, раст БДП-а (4,8%) је био виши од раста укупне потрошње, одакле произилази пад удјела потрошње у БДП-у, која је, опет, анулирала ефекте раста ИТРС и утицала на стагнацију удјела пореза на потрошњу у БДП-у.

У 2020. години дошло је до снажног пада удјела пореза на потрошњу у БДП-у за 1,06 п.п., у односу на претходну годину чиме он достиже ниво од 17,2%, свега 0,2 п.п. више него у „кризној“ 2009. години. Годишњи пад удјела пореза на потрошњу у БДП-у био је мањи него у 2009. години, али је пад ИТРС био на приближно истом нивоу (1,45 п.п. у 2020 вс 1,42 п.п. у 2009). За мањи годишњи пад удјела пореза на потрошњу у БДП-у у 2020. у односу на 2009. заслужно је кретање удјела потрошње у БДП-у. У 2009. је удио потрошње опао за 1,46 п.п., док је у 2020. тај удио порастао за 1,58 п.п. Треба напоменути да подаци за 2020. дјелимично представљају процјене, с обзиром да су у вријеме израде овог прилога били доступни подаци о наплаћеним порезима, док подаци о националним рачунима нису били доступни, него су кориштене пројекције ДЕП-а.

2. Варијабилитет удјела пореза на потрошњу у БДП и његових компоненти

У наставку је упоређен варијабилитет удјела пореза на потрошњу у БДП и његових компоненти у посматраном периоду 2008-2020. У Табели 1. су приказане минималне и максималне вриједности тих показатеља у наведеном периоду, непондерисани просједи те коефицијенти варијације¹³.

Табела 1.

	мин	мах	просјек	коэф. вар.
порези на потрошњу / БДП	17,0%	18,7%	17,9%	2,88%
порези на потрошњу / потрошња	16,5%	19,6%	17,9%	4,88%
потрошња/ БДП	92,9%	104,6%	99,7%	4,55%
приватна потрошња / БДП	73,8%	83,2%	78,7%	4,35%
владина потрошња/ БДП	19,1%	22,5%	21,1%	5,63%

Извор: Калкулација аутора на основу података УИО, Агенције за статистику БиХ и пројекција ДЕП-а

Највећа вриједност удјела пореза на потрошњу у БДП-у посматраном периоду износила је 18,7% и то у првој години посматраног периода (2008), док је у наредној, „кризној“ 2009. години остварена најнижа вриједност овог показатеља од 17%. Непондерисани просјек у наведеном периоду износи 17,9%, а коефицијент варијације 2,88%.

Непондерисани просјек удјела пореза на потрошњу у потрошњи у наведеном периоду такође износи 17,9%, али је распон између минималне (16,5% у 2009. години) и максималне вриједности (19,6% у 2019. години) већи, као и коефицијент варијације података (4,88%). Удио укупне финалне потрошње у БДП-у је доста висок (непондерисани просјек 99,7%). У периоду 2008-2014 је укупна приватна потрошња чак премашивала износ БДП-а. Из Графикона 1. се може видјети да је овај удио забиљежио снажан тренд пада, са 104,6% у 2008. на 92,9% у 2019. години.¹⁴ У 2020. години је порастао на 94,5%.

Из свега наведеног се може закључити да је **варијабилност удјела пореза на потрошњу у БДП-у периоду 2008-2020 била мања од варијабилности њене двије компоненте: ИТРС и удјела потрошње у БДП-у, због њиховог кретања у супротним смјеровима у 2011. години и свим годинама у периоду од 2015. до 2020. У периоду 2015-2019 ИТРС има**

¹³ Коефицијент варијације представља количник стандардне девијације и аритметичке средине неке појаве.

¹⁴ Од наведеног износа је пад издатака на финалну потрошњу домаћинстава и *NPISH* (непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима) износио 9,5 п.п., а издатака на финалну владину потрошњу 2,5 п.п.

тренд раста, док удио потрошње у БДП-у има тренд пада, са обрнутим кретањима у 2020. години.

Табела 2.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
порези на потрошњу / БДП	↓	↑	↑	↓	↓	↑	↓	↑	↓	↑	↑	↓
ITRC	↓	↑	↑	↓	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↓
потрошња/ БДП	↓	↑	↓	↓	↓	↑	↓	↓	↓	↓	↓	↑

Извор: Калкулација аутора на основу података УИО, Агенције за статистику БиХ и пројекција ДЕП-а

3. Висина годишње промјене удјела пореза на потрошњу у БДП-у

У периоду 2008-2020 се висина годишње промјене удјела пореза на потрошњу у БДП-у кретала у рангу од -1,72 п.п. (2009. година) до +1,37 п.п. (2010. година). Највеће турбуленције овог показатеља (преко 1 п.п. промјене) остварене су у 2009, 2010. и 2020. години.

3.1. Израчун висине годишње промјене удјела пореза на потрошњу у БДП-у

У наставку је изведена формула (Једнакост 2) за висину годишње промјене удјела пореза на потрошњу у БДП-у. Из Једнакости 2. се може видјети да годишња промјена удјела пореза на потрошњу у БДП-у једнака производу удјела пореза на потрошњу у БДП-у у претходној години ($y-1$) и удјела разлике стопе раста прихода од пореза на потрошњу (p) и стопе раста БДП-а (g) у стопи раста БДП-а увећаној за 1. Из једнакости се може извући логичан закључак да је за позитивну промјену удјела удјела пореза на потрошњу у БДП-у потребно да стопа раста прихода од пореза на потрошњу (p) буде већа од стопе раста БДП-а (g), те да је висина годишње промјене виша што је та разлика већа, те што је виши удио пореза на потрошњу у претходној години.

Једнакост 2.

$$\frac{\text{порези на потрошњу } (y)}{\text{БДП } (y)} - \frac{\text{порези на потрошњу } (y-1)}{\text{БДП } (y-1)} =$$

$$\frac{\text{порези на потрошњу } (y) - (1+g) \times \text{порези на потрошњу } (y-1)}{\text{БДП } (y-1) \times (1+g)} =$$

$$\frac{\text{порези на потрошњу } (y-1)}{\text{БДП}(y-1)} \times \frac{(1+p)-(1+g)}{1+g} = \frac{\text{порези на потрошњу } (y-1)}{\text{БДП } (y-1)} \times \frac{p-g}{1+g}$$

Легенда: Стопа раста прихода од пореза на потрошњу (p), стопа раста БДП-а (g)

Извор: Калкулација аутора

3.2. Годишње промјене удјела пореза на потрошњу у БДП-у у кризним годинама: 2009 и 2020

Поменуто је да је највећа годишња промјена удјела пореза у БДП-у анализираним периоду 2008-2020 забиљежена је у 2009. години и то у износу од -1,72 п.п. Разлика између стопе раста пореза на потрошњу (-9,9%) и БДП-а (-0,8%) износила је чак 9,1 п.п. Високој годишњој промјени удјела пореза у БДП-у мањим дијелом је допринијело и високо учешће истог показатеља из претходне, 2008., године (18,7%), који улази у израчун годишње промјене учешћа пореза на потрошњу у БДП-у, према Једнакости 2. У претходном тексту је

напоменуто да је снажан пад прихода од пореза на потрошњу био резултат либерализације трговине са ЕУ, те ефеката глобалне економске кризе на економију БиХ.

Анализирани период „покрива“ још једну годину у којој је остварен снажан пад прихода. Ради се о 2020. години која је карактеристична по негативним ефектима пандемије вируса корона. С обзиром да у вријеме израде прилога нису били доступни подаци о националним рачунима Агенције за статистику БиХ, кориштене су пројекције ДЕП-а, према којим је процијењена стопа пада БДП-а од 3,7%. Ако упоредимо годишње стопе пада прихода од индиректних пореза у 2020. и 2009. години, видећемо да су на приближно једнаком нивоу (9,3% у 2020. *вс* 9,9% у 2009. години). Може се закључити да је мању годишњу стопу пада удјела пореза на потрошњу у БДП-у у 2020. у односу на 2009. годину (1,06 п.п. *вс* 1,72 п.п.) утицала виша процијењена стопа пада БДП-а у 2020. години (3,7%).

4. Закључак

Удио пореза на потрошњу у БДП-у у Босни и Херцеговини се у периоду 2008-2020 кретао у рангу од 17% до 18,7%. Динамика удјела пореза на потрошњу у БДП-у зависила је од бројних фактора: кретања пореских стопа и пореске основице, ефикасности наплате пореза, кретања укупне потрошње, али и кретања других категорија БДП-а (инвестиције, увоз и извоз) које, осим потрошње утичу на висину називника овог показатеља.

У анализи је удио пореза на потрошњу разложен на производ имплицитне пореске стопе на потрошњу (ITRC) и удјела потрошње у БДП-у. Динамика ITRC указује на ефекте промјена у потрошњи, односно пореске основице, као и промјена пореских стопа и ефикасности наплате пореза. Са друге стране, удио потрошње у БДП-у „покрива“ друге промјене у економији, односно промјене у структури БДП-а. Резултати анализе показују да је варијабилност удјела пореза на потрошњу у БДП-у у посматраном периоду била мања од варијабилности њене двије компоненте: ITRC и удјела потрошње у БДП-у, због њиховог кретања у супротним смјеровима у 2011. години и у периоду од 2015. до 2020. У 2011. години и у периоду 2015-2019 ITRC је имао тренд раста, док је удио потрошње у БДП-у имао тренд пада. Обрнута кретања забиљежена су у 2020. години.

Пад удјела потрошње у БДП-у не значи да је дошло до пада потрошње у апсолутним износима, него да је стопа раста БДП-а била већа од стопе раста компоненте потрошње. Укупна потрошња је у апсолутним износима расла у свим годинама анализираних периода 2008-2020, са изузетком у 2009. години. Према подацима Агенције за статистику БиХ, **у 2019. години је укупна финална потрошња била за 21% виша него у 2008. години. Удио укупне потрошње у БДП-у је у истом периоду опао за 11,8 п.п.** Према пројекцијама ДЕП-а, у 2020. години очекивани пад укупне потрошње износи 2,1% у односу на 2019. годину, а раст удјела укупне потрошње у БДП-у 1,6 п.п., због већег пројектованог пада БДП-а од пада потрошње. Према томе, пројектовани пад удјела потрошње у БДП-у у 2020. години у односу на базну 2008. годину износи 10,2 п.п.

У односу на базну 2008. годину ITRC је у 2019. години био виши за 1,7 п.п., док је пројектовани ITRC за 2020. годину у односу на базну 2008. виши за свега 0,3 п.п. Овај **раст ITRC је дијелом ублажио, али није елиминисао пад удјела пореза на потрошњу у БДП-у. Удио пореза на потрошњу у БДП-у је у 2019. години у односу на базну 2008. годину био нижи за 0,5 п.п.,** док је пројектовани удио истог показатеља за 2020. годину нижи за 1.5 п.п. у односу на базну 2008. годину. Треба напоменути да се двије компоненте овог показатеља (ITRC и удио потрошње у БДП-у) не могу посматрати потпуно одвојено, с обзиром да се пореска политика креира у зависности од економских кретања у земљи.

Приликом поређења годишњег пада удјела пореза на потрошњу у БДП-у у „кризној“ 2009. и 2020. години може се закључити да је он био мањи у 2020. него у 2009. години, док је

годишњи пад ИТРС био на приближно истом нивоу. На основу калкулације према Једнакости 1. закључено је да је за мањи годишњи пад удјела пореза на потрошњу у БДП-у у 2020. у односу на 2009. заслужно је кретање удјела потрошње у БДП-у, који је у 2009. години опао, док је у 2020., према процјенама ДЕП-а, растао у односу на претходну годину. На основу калкулације према Једнакости 2. закључено је да је на мању годишњу стопу пада удјела пореза на потрошњу у БДП-у у 2020. у односу на 2009. годину утицала виша процијењена стопа пада БДП-а у 2020. години. Ова два закључка су компатибилна, с обзиром да је процијењени годишњи пад потрошње у 2020. и 2009. на приближно истом нивоу око 2%, али је већи годишњи процијењени пад БДП-а у 2020. години (-3,7%, више од стопе пада потрошње) у односу на 2009. годину (-0,8%, испод стопе пада потрошње) утицао на раст удјела потрошње у БДП-у у 2020. и пад тог показатеља у 2009. години.

Анализа наплате прихода од акциза на алкохол, безалкохолна пића, пиво, вино и кафу

(пише: Мирјана Поповић, стручни савјетник - макроекономиста)

1. Увод

Акцизни производи те политика њиховог опорезивања дефинисана је Законом о акцизама у Босни и Херцеговини¹⁵ (у даљем тексту: БиХ) из 2009. године (у даљем тексту: Закон). Наведени Закон је од 2009. године измијењен / допуњен три пута, два пута у 2014. години, те једном у 2017. години. Измјене Закона¹⁶ из 2014. године односиле су се на опорезивање дуванских прерађевина и безалкохолних пића, пива и вина¹⁷, док су се измјене Закона из 2017. године односиле на опорезивање деривата нафте¹⁸.

Приходи по основу акциза уплаћују се на Јединствени рачун Управе за индиректно опорезивање, а њихова распоdjела врши се у складу са Законом о уплатама на јединствени рачун и расподјели прихода¹⁹.

Основна сврха анализе јесте да укаже на смјер и динамику кретања прихода од акциза на алкохол, алкохолна пића и воћне природне ракије (у даљем тексту: алкохол), прихода од акциза на вино, безалкохолна пића, пиво и кафу кроз период од десет година, 2010-2020. година (годишњи подаци). Такође, анализом су приказани смјер и динамика кретања прихода од акциза на наведене производе на мјесечном нивоу за период јануар 2019 – април 2021 (јан-19 – апр-21), као и на кварталном нивоу за период први квартал 2019 – први квартал 2021 (Q1 2019 – Q1 2021).

Посебна пажња посвећена је свакој наведеној категорији акцизних производа појединачно. Приказани су укупни приходи од акциза за сваку категорију, као и приходи од акциза раздвојени по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Кретање наплаћених прихода представљених анализом на годишњем нивоу даје јасну слику о кретању преференција потрошача, као и слику о ефектима измјене / допуне Закона из 2014. године, док кретање наплаћених прихода на мјесечном и кварталном нивоу даје јасну слику о трендовима и факторима који утичу на акцизне производе. С обзиром на појаву пандемије коронавируса, циљ анализе мјесечних и кварталних података јесте разумјевање

¹⁵ „Службени гласник БиХ“ број 49/09

¹⁶ „Службени гласник БиХ“ број 49/14

¹⁷ „Службени гласник БиХ“ број 60/14

¹⁸ „Службени гласник БиХ“ број 91/17

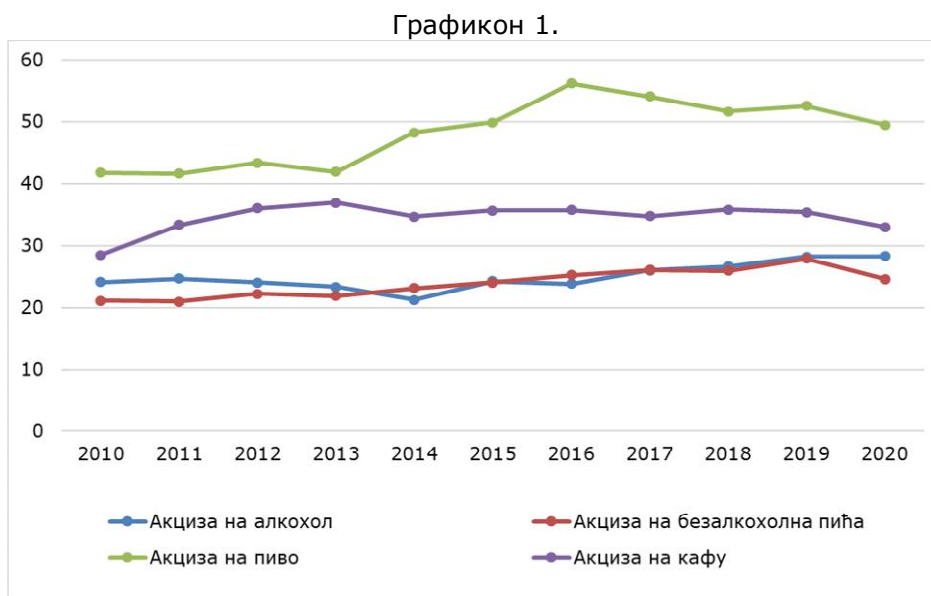
¹⁹ „Службени гласник БиХ“, број: 55/04 и 34/07

сегментата на које је највише утицала пандемија, утицај мјера предузетих у циљу сузбијања ширења вируса, тренутног стања, опоравка, као и будућег очекивања уз задржавање постојећих политика.

2. Укупни приходи од акциза

Тренд кретања укупних прихода од акциза на алкохол, безалкохолна пића, пиво и кафу на годишњем, мјесечном и кварталном нивоу представљен је графички. Важно је напоменути да су у годишњим подацима приходи од акциза на вино приказани у оквиру прихода од акциза на алкохол, а с обзиром да се ови приходи посебно евидентирају од 2018. године. Због дужине временске серије годишњих података која је кориштена у анализи, није могуће посебно приказати наплату прихода од акциза на вино у посматраном периоду. У мјесечним и кварталним подацима, приходи од акциза на вино приказани су посебно.

Графиком 1 приказан је тренд кретања укупних прихода од акциза за наведене категорије на годишњем нивоу за период 2010-2020. година, у милионима КМ (лијева вертикална скала).

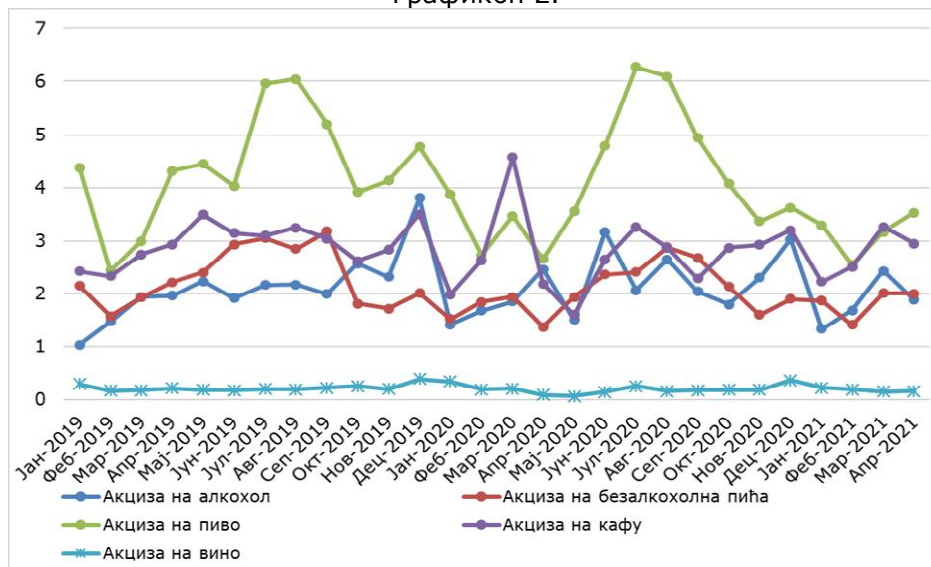

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Из података се види да су укупни приходи од акциза на пиво највиши, као и да је 2016. године наплата ових прихода била двоструко већа у односу на укупне приходе од акциза на алкохол и безалкохолна пића. У наставку анализе, посебна пажња посвећена је свакој од наведених категорија акциза, те су детаљно образложени ефекти који су утицали на повећање, односно смањење прихода од акциза на годишњем нивоу.

Графиком 2 приказан је тренд кретања укупних прихода од акциза за наведене категорије на мјесечном нивоу за период јан-19 – април-21, у милионима КМ (лијева вертикална скала).

Графикон 2.

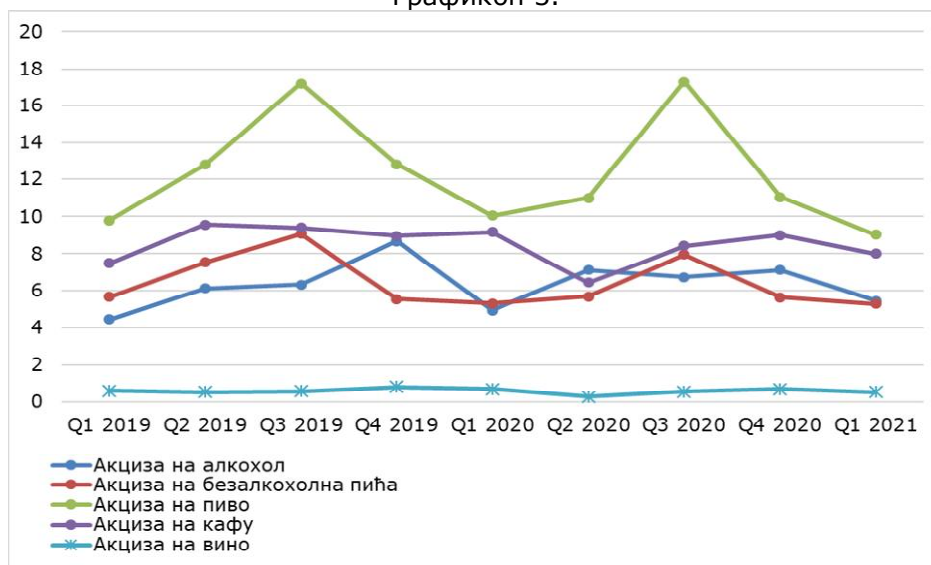

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Иако су укупни приходи од акциза на пиво најзначајнији на годишњем нивоу, занимљиво је посматрати податке о кретању укупних прихода од акциза на наведене категорије на мјесечном нивоу, из којих примјећујемо значајно повећање укупних прихода од акциза на кафу у марту 2020. године, а који су у односу на укупне приходе од акциза на пиво знатно већи. Такође, у посматраном периоду кретања наплате укупних прихода на мјесечном нивоу, укупни приходи од акциза на кафу су у фебруару посљедње три године на истом нивоу као и укупни приходи од акциза на пиво. У наставку анализе, посебна пажња посвећена је свакој од наведених категорија акциза, те су детаљно образложени ефекти који су утицали на повећање, односно смањење прихода од акциза на мјесечном нивоу.

Графиконом 3 приказан је тренд кретања укупних прихода од акциза за наведене категорије на кварталном нивоу за период Q1 2019 – Q1 2021, у милионима КМ (лијева вертикална скала).

Графикон 3.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Поређење номиналне кварталне наплате укупних прихода од акциза за сваку категорију указује на позитивне трендове, те значајно повећање укупних прихода од акциза на пиво и безалкохолна пића у трећим кварталима. Такође, подаци указују на негативне трендове наплате укупних прихода од акциза у кварталима који су обиљежени почетком појаве пандемије вируса корона. У наставку анализе, посебна пажња посвећена је свакој од наведених категорија акциза, те су детаљно образложени ефекти који су утицали на повећање, односно смањење прихода од акциза на кварталном нивоу.

3. Приходи од акциза на алкохол

На промет алкохола²⁰, алкохолних пића²¹ и воћне природне ракије²², акциза се плаћа по литру апсолутног алкохола, односно пропорционално количини апсолутног алкохола у паковању, и то:

- алкохол 15,00 КМ
- алкохолна пића 15,00 КМ
- воћна природна ракија 8,00 КМ

Вино²³ је акцизни производ који је предмет опорезивања и на чији промет се плаћа акциза од 0,25 КМ по литру.

Тренд кретања прихода од акциза на алкохол на годишњем, мјесечном и кварталном нивоу представљен је графички. У годишњим подацима приходи од акциза на вино приказани су у оквиру прихода од акциза на алкохол, док су у подацима на мјесечном и кварталном нивоу, приходи од акциза на вино приказани посебно.

Графиконом 4 приказан је тренд кретања прихода од акциза на алкохол²⁴ на годишњем нивоу за период 2010–2020. година, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Као што је претходно наведено, годишњи подаци о наплати прихода од акциза на алкохол укључују и приходе од акциза на вино. Графиконом је представљено годишње кретање укупних прихода од акциза на алкохол, као и кретање прихода од акциза на алкохол по компонентама – увозна и домаћа акциза.

²⁰ У смислу Закона, алкохолом се сматрају све врсте алкохола, независно од сировине из које се добија алкохол и независно од поступка добијања.

²¹ Алкохолним пићима сматрају се пића која садрже више од 2% алкохола.

²² Воћном природном ракијом се сматра производ добијен дестилацијом преврелог сока, масуља или воћа на мање од 86% вол. алкохола, у којем се не смије осјетити мирис и укус другачији од онога који проистиче од употребљених сировина, којем се не смију додавати ароме ни етилни алкохол пољопривредног поријекла, шећер и други угљени хидрати.

²³ Вином се сматра вино од грозђа (укључујући појачана вина), вермут и остала вина грозђа ароматизирана биљем или ароматским тварима.

²⁴ Алкохол, алкохолна пића и воћна природна ракија.

Графикон 4.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

У укупним приходима од акциза на алкохол знатно више учествују приходи од акциза на увезени алкохол од прихода од акциза на домаћи алкохол.

У 2011. години, укупни приходи од акциза на алкохол имају тенденцију раста у односу на 2010. годину, након чега наплата ових прихода почиње да опада, те су у 2014. години забиљежени најнижи укупни приходи од акциза на алкохол у посматраном периоду. У периоду 2015-2020. година, ови приходи биљеже константан раст на годишњем нивоу.

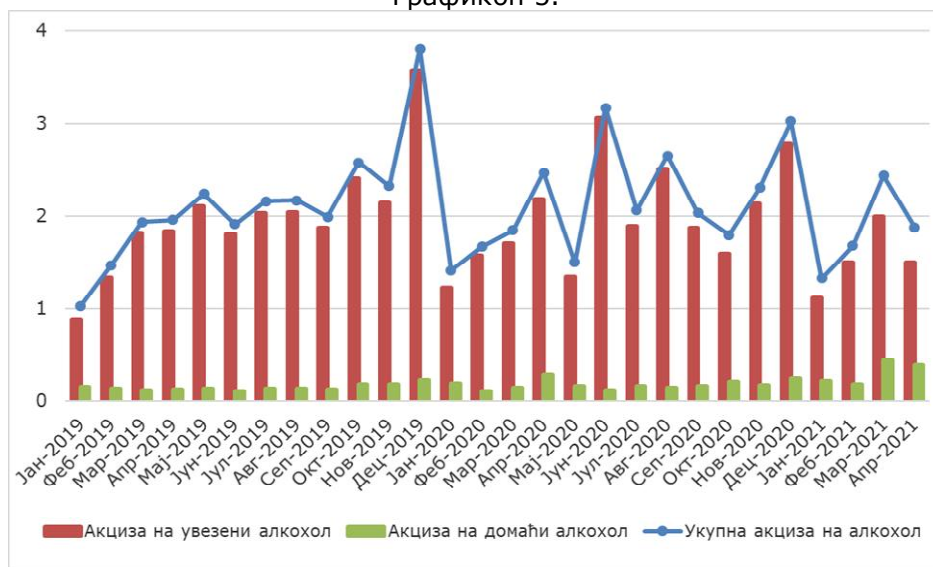
Иако 2020. годину карактерише појава пандемије коронавируса, те увођење низа мјера у борби против пандемије, забиљежен је благи раст укупних прихода од акциза на алкохол за 0,3% у односу на претходну годину. Посматрајући по компонентама, повећање се односи на приходе од акциза на домаћи алкохол, који су у односу на 2019. годину већи за 17,4%, док су приходи од акциза на увезени алкохол мањи за 1,1%.

Такође, у 2020. години забиљежено је повећање укупних прихода од акциза на алкохол за 32,9% у односу на 2014. годину када су забиљежени најнижи укупни приходи од акциза на алкохол, те повећање за 17,2% у односу на почетни посматрани период, односно 2010. годину.

Графиконом 5 приказан је тренд кретања прихода од акциза на алкохол²⁵ на мјесечном нивоу за период јан-19 – април-21, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Приходи од акциза на алкохол приказани на мјесечном нивоу не укључују приходе од акциза на вино. Графиконом је представљено мјесечно кретање укупних прихода од акциза на алкохол, као и кретање прихода од акциза на алкохол по компонентама – увозна и домаћа акциза.

²⁵ Алкохол, алкохолна пића и воћна природна ракија.

Графикон 5.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Поређења номиналне мјесечне наплате указују на позитивне трендове у наплати укупних прихода од акциза на алкохол у децембру мјесецу 2019. и 2020. године, те најнижу наплату у јануару мјесецу 2019. и 2020. године, што одговара традиционалној шеми наплате прихода од индиректних пореза због празника, док су "lockdown" и мјере као што су затварање и ограничен рад угоститељских објеката узроковали пад прихода од акциза на алкохол у мају 2020. године за 32,6% у односу на исти мјесец претходне године. Попуштањем мјера уведених у борби против пандемије корона вируса, те поновним отварањем угоститељских објеката крајем маја 2020. године, у јуну исте године забиљежен је раст прихода од акциза на алкохол.

Графиконом 6 приказан је тренд кретања прихода од акциза на алкохол²⁶ на кварталном нивоу за период Q1-2019 – Q1 2021, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Приходи од акциза на алкохол приказани на кварталном нивоу не укључују приходе од акциза на вино. Графиконом је представљено квартално кретање укупних прихода од акциза на алкохол, као и кретање прихода од акциза на алкохол по компонентама – увозна и домаћа акциза.

²⁶ Алкохол, алкохолна пића и воћна природна ракија.

Графикон 6.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

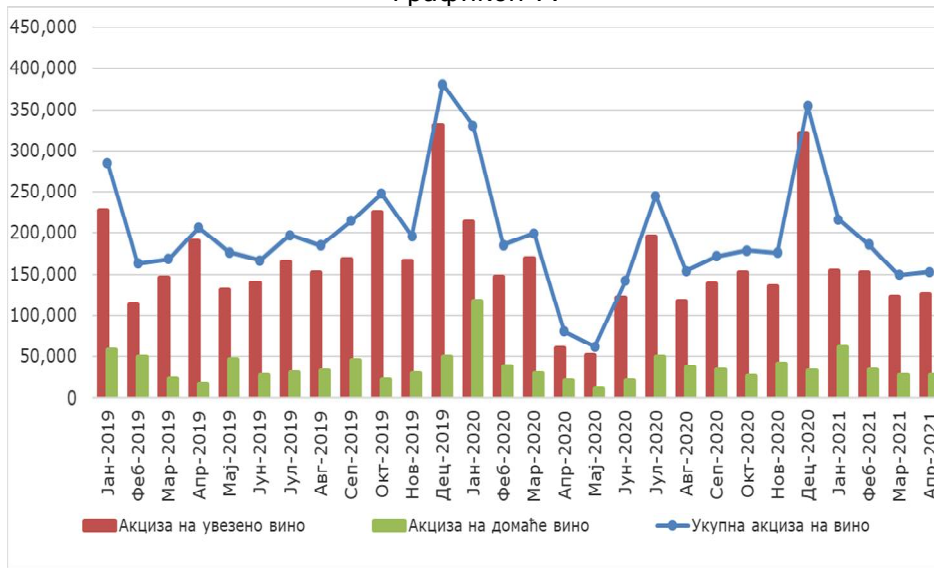
Поређење номиналне кварталне наплате укупних прихода од акциза на алкохол у посматраном временском периоду, указује на негативне трендове у наплати ових прихода у првим кварталима. У четвртом кварталу 2020. године забиљежен је негативан тренд у наплати укупних прихода од акциза на алкохол за 18,0% у односу на четврти квартал 2019. године. Овакав тренд, посљедица је мјера у борби против пандемије вируса корона као што су ограничено радно вријеме угоститељских објеката и ограничен број људи на приватним и јавним окупљањима, што утиче на смањење конзумирања алкохола.

3.1. Приходи од акциза на вино

С обзиром да је вино посебна категорија акцизних производа, те да се приходи од акциза на вино од фебруара 2018. године евидентирају посебно, тренд кретања прихода од акциза на вино на мјесечном и кварталном нивоу приказан је појединачно.

Графиконом 7 приказан је тренд кретања прихода од акциза на вино на мјесечном нивоу за период јан-19 – април-21, у КМ (лијева вертикална скала). Графиконом је представљено мјесечно кретање укупних прихода од акциза на вино, као и кретање прихода од акциза на вино по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 7.

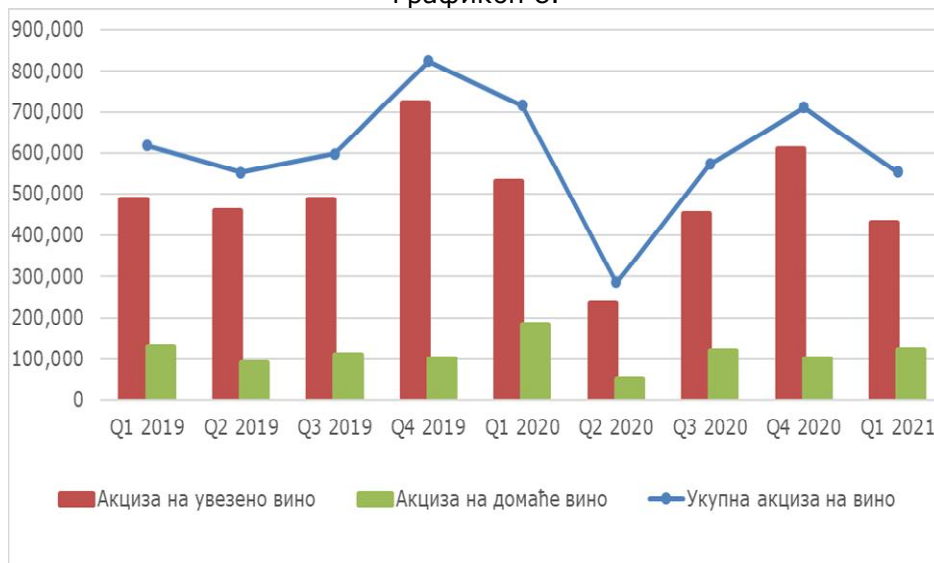

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Поређења номиналне мјесечне наплате прихода од акциза на алкохол, указују на позитивне трендове у наплати укупних прихода од акциза на вино у децембру мјесецу 2019. и 2020. године. Негативан тренд наплате прихода од акциза на вино забиљежен је у мјесецима након увођења најригорознијих мјера у борби против пандемије вируса корона, односно у априлу и мају 2020. године. "Lockdown", те ограничавање и забрана рада угоститељских објеката, узроковали су пад укупних прихода од акциза на вино у априлу 2020. године за 60,8%, те у мају 2020. године за 64,9%, у односу на исти период претходне године.

Графиконом 8 приказан је тренд кретања прихода од акциза на вино на кварталном нивоу за период Q1-2019 – Q1 2021, у КМ (лијева вертикална скала). Графиконом је представљено квартално кретање укупних прихода од акциза на вино, као и кретање прихода од акциза на вино по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 8.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

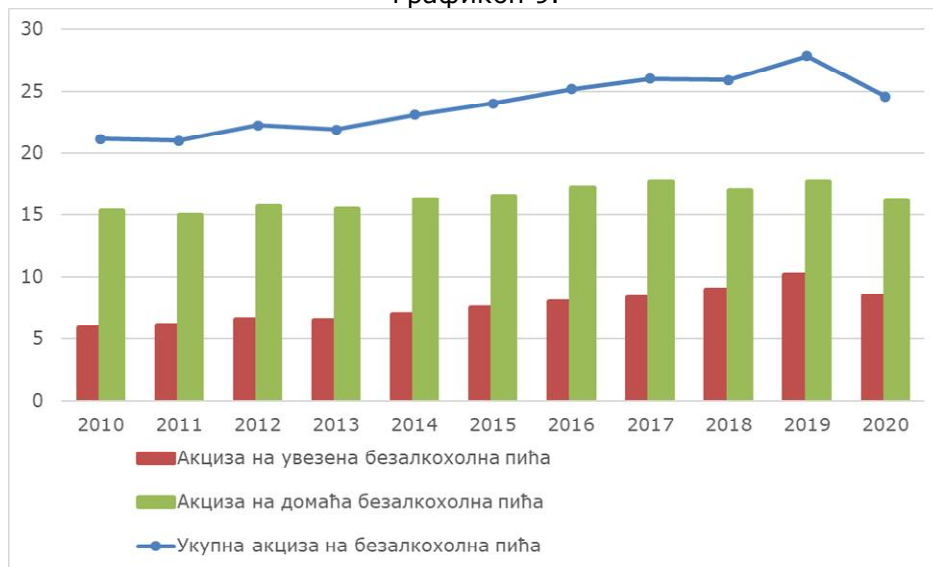
Поређење номиналне кварталне наплате прихода од акциза на вино указују на позитиван тренд у четвртм кварталу 2019. и 2020. године. Међутим, због мјера у борби против пандемије, као што су ограничавање радног времена угоститељских објеката те ограничавање броја људи на приватним и јавним окупљањима, укупни приходи од акциза на вино у четвртм кварталу 2020. године мањи су за 13,8% у односу на исти период претходне године. Као резултат наведених мјера, најзначајнији пад у наплати укупних прихода од акциза на вино забиљежен је у другом кварталу 2020. године, за 48,2% у односу на исти период претходне године.

4. Приходи од акциза на безалкохолна пића

Безалкохолна пића²⁷ су акцизни производи који су предмет опорезивања и на чији промет се плаћа акциза од 0,10 КМ по литру.

Тренд кретања прихода од акциза на безалкохолна пића на годишњем, мјесечном и кварталном нивоу представљен је графички. Графиком 9 приказано је кретање прихода од акциза на безалкохолна пића у периоду 2010-2020. година, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиком је представљено годишње кретање укупних прихода од акциза на безалкохолна пића, као и кретање прихода од акциза на безалкохолна пића по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 9.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

У укупним приходима од акциза на безалкохолна пића двоструко више учествују приходи од акциза на домаћа безалкохолна пића од прихода од акциза на увезена безалкохолна пића.

Укупни приходи од акциза на безалкохолна пића у посматраном десетогодишњем периоду имају тенденцију раста до 2019. године. У 2020. години забиљежено је смањење прихода од акциза на безалкохолна пића за 11,7% у односу на претходну годину када су ови приходи на

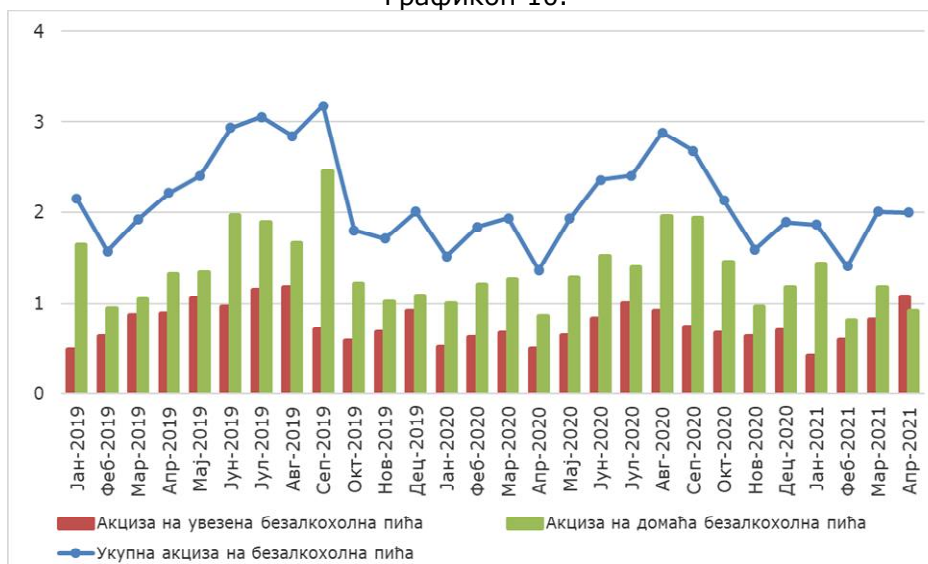
²⁷ У смислу Закона, безалкохолним пићима се сматрају освјежавајућа безалкохолна пића од воћног сока, воћне базе, биљних екстраката, житарица и сурутке, умјетна освјежавајућа безалкохолна пића и нискоенергетска освјежавајућа безалкохолна пића. Безалкохолним пићима се не сматрају природне минералне, газирани и негазирани воде, 100% природни сокови од воћа и поврћа или сокови са удјелом воћа и поврћа 50% и више без умјетних арома и додатака. Такође, сирупи, прашци и пастиле намјењени за припрему безалкохолних пића разблаживањем у води се не сматрају безалкохолним пићима.

годишњем нивоу били највећи у посматраном временском периоду. Такође, у 2020. години забиљежено је повећање за 16,5% у односу на почетни период, односно 2010. годину.

Посматрајући по компонентама – увозна и домаћа акциза, у 2020. години приходи од акциза на увезена безалкохолна пића мањи су за 16,6%, док су приходи од акциза на домаћа безалкохолна пића мањи за 8,8% у односу на претходну годину, у којој су укупни приходи од акциза на безалкохолна пића, као и приходи од акциза на безалкохолна пића за сваку компоненту појединачно – увозна и домаћа акциза, највећи у посматраном периоду. У години избијања пандемије коронавируса, у којој је прва реакција државе била увођење мјера у борби против ширења вируса као што су затварање граница и отежано кретање и транспорт добара, тенденција потрошача је била преоријентисана ка домаћем тржишту безалкохолних пића, што је резултовало значајним падом прихода од акциза на увезена безалкохолна пића.

Графиконом 10 приказан је тренд кретања прихода од акциза на безалкохолна пића на мјесечном нивоу за период јан-19 – април-21, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиконом је представљено мјесечно кретање укупних прихода од акциза на безалкохолна пића, као и кретање прихода од акциза на безалкохолна пића по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 10.

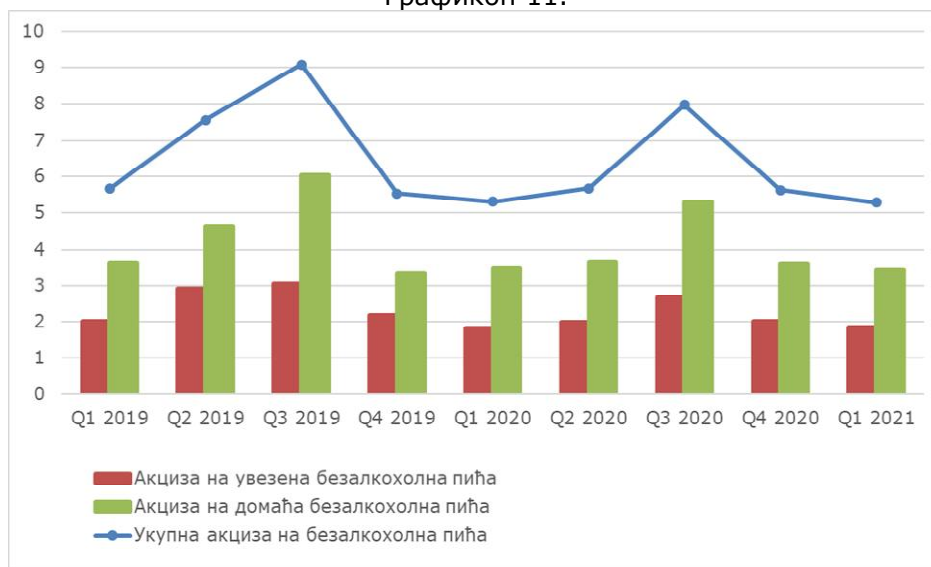

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Поређења номиналне мјесечне наплате укупних прихода од акциза на безалкохолна пића одражавају тренд кретања и преференције понашања потрошача. За разлику од алкохола и вина, потрошња, односно конзумација безалкохолних пића, под снажним је утицајем сезонског фактора, те је позитиван тренд наплате ових прихода забиљежен у љетним мјесецима. Пандемија вируса корона, те мјере уведене у борби против пандемије, знатно мањи утицај су имале на наплату прихода од акциза на безалкохолна пића од утицаја на наплату прихода од акциза на алкохол и вино.

Графиконом 11 приказан је тренд кретања прихода од акциза на безалкохолна пића на кварталном нивоу за период Q1-2019 – Q1 2021, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиконом је представљено квартално кретање укупних прихода од акциза на безалкохолна пића, као и кретање прихода од акциза на безалкохолна пића по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 11.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Као и код мјесечних података, поређења кварталне наплате укупних прихода од акциза на безалкохолна пића указују на позитиван тренд наплате у трећем кварталу, а под утицајем љетних мјесеци, односно временских услова у којима је потрошња, односно конзумација безалкохолних пића на највишем нивоу. Такође, година обиљежена појавом пандемије вируса корона, утицала је на наплату ових прихода, те је у трећем кварталу 2020. године забиљежен пад наплате укупних прихода од акциза на безалкохолна пића за 12,1%, у односу на исти период претходне године.

5. Приходи од акциза на пиво

До измјена Закона примјењивала се јединствена стопа акциза на пиво²⁸ од 0,20 КМ/л. Измјенама Закона, од 01. септембра 2014. године, БиХ је увела диференциране стопе акцизе на пиво. У складу са измјенама, акциза на промет пива плаћа се 0,25 КМ/л. Изузетно, произвођач пива чија је просјечна производња у претходне три године мања од 400.000 хл, акцизу плаћа 0,20 КМ/л, као и увозници пива под условом да је пиво набављено од произвођача чија је просјечна производња у претходне три године мања од 400.000 хл. Измјеном Закона, дотадашња јединствена стопа акцизе од 0,20 КМ/л, постала је нижа стопа.

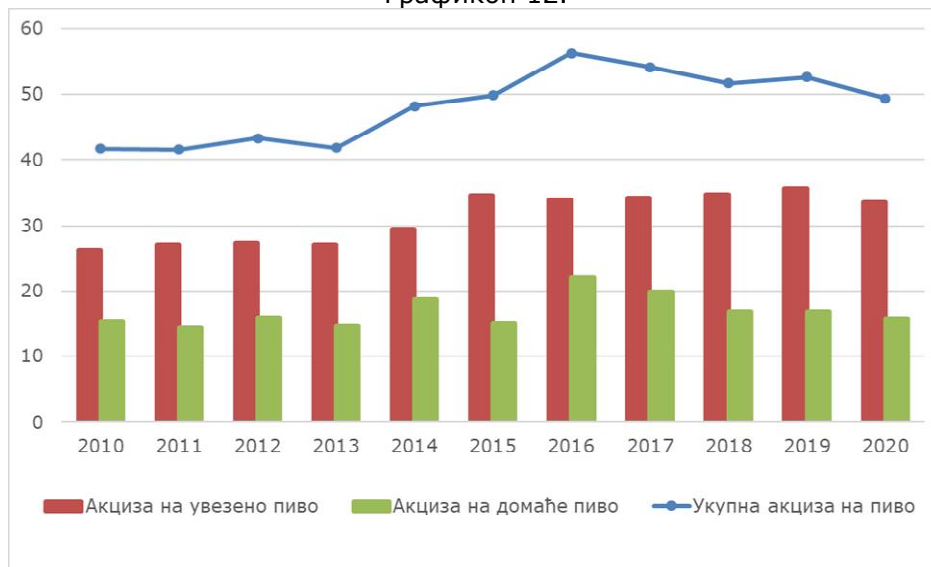
Основни циљ измјене Закона био је повољнији положај за домаће произвођаче пива, у смислу примјене ниже стопе на домаћа пива, а више стопе на увозна пива. Имајући у виду законски праг годишње производње, као и друге услове за остварење права на нижу стопу акцизе, неке домаће пиваре²⁹ су, ширењем капацитета производње, прешле праг за опорезивање нижом стопом, што је резултовало и растом прихода од домаће акцизе.

Тренд кретања прихода од акциза на пиво на годишњем, мјесечном и кварталном нивоу представљен је графички. Графиконом 12 приказано је кретање прихода на пиво у периоду 2010-2020. година, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиконом је представљено годишње кретање укупних прихода од акциза на пиво, као и кретање прихода од акциза на пиво по компонентама – увозна и домаћа акциза.

²⁸ У смислу Закона, пивом се сматра освјежавајуће пјенушаво пиће добијено од воде, јечменог слада, квасца, незаслађених житарица и хмеља, без обзира на концентрацију екстракта у сладу или концентрацију алкохола у пиву.

²⁹ Бањалучка пивара.

Графикон 12.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

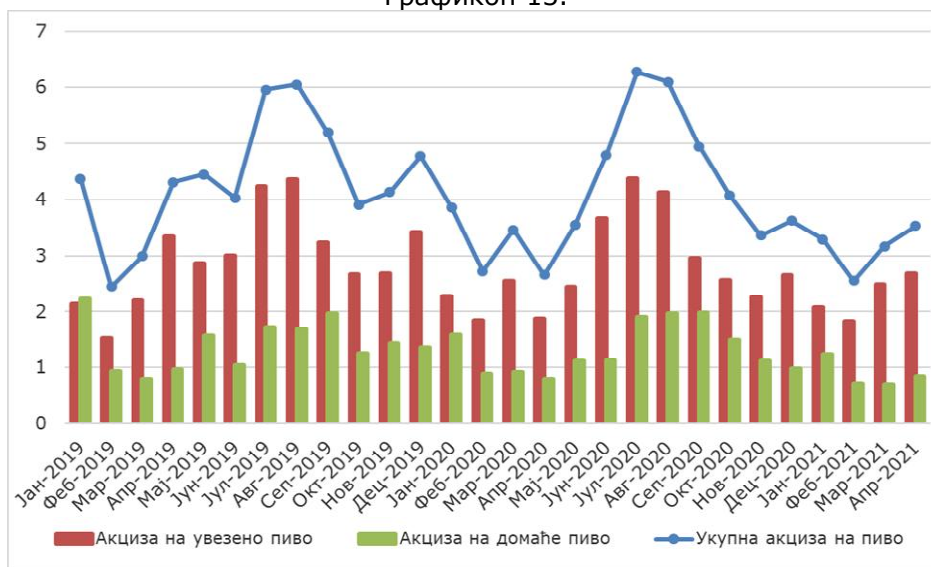
У укупним приходима од акциза на пиво знатно веће је учешће прихода од акциза на увезено пиво од прихода од акциза на домаће пиво, што указује не само на већу преференцију потрошача у конзумирању увозног пива од конзумирања пива домаћих произвођача, већ и на утицај примјене више стопе акцизе на увезена пива од 2015. године.

Укупни приходи од акциза на пиво у трогодишњем периоду 2010-2013. година имају тренд стагнације, након чега у периоду 2014-2016. година долази до наглог повећања ових прихода, те су у 2016. години забиљежени најзначајнији приходи од акциза на пиво у посматраном десетогодишњем периоду. Највећи допринос повећању укупних прихода од акциза на пиво у 2016. години је значајно повећање прихода од акциза на домаће пиво које је веће за 45,5% у односу на 2015. годину. У периоду 2017-2020. година долази до благог пада прихода од акциза на домаће пиво, што утиче на пад укупних прихода од акциза на пиво, док се приходи од акциза на увезено пиво нису значајно мјењали у овом периоду.

У 2020. години забиљежено је смањење укупних прихода од акциза на пиво за 6,0% у односу на претходну годину, смањење за 12,1% у односу на 2016. годину када су ови приходи били најзначајнији, те повећање за 18,4% у односу на почетни период, односно 2010. годину. Посматрајући по компонентама – увозна и домаћа акциза, у 2020. години приходи од акциза на увезено пиво мањи су за 5,9%, док су приходи од акциза на домаће пиво мањи за 6,4% у односу на претходну годину.

Графиконом 13 приказан је тренд кретања прихода од акциза на пиво на мјесечном нивоу за период јан-19 – април-21, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиконом је представљено мјесечно кретање укупних прихода од акциза на пиво, као и кретање прихода од акциза на пиво по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 13.

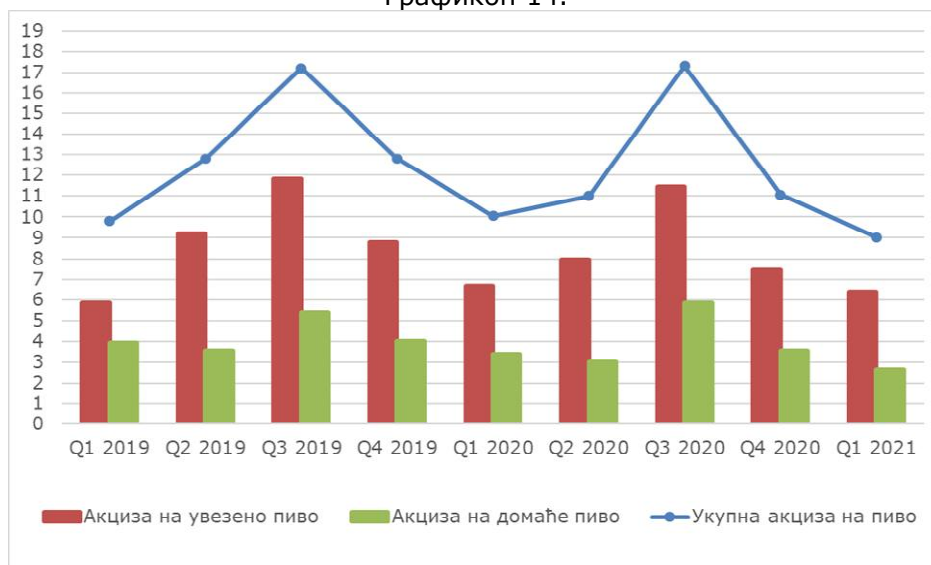

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Као и код прихода од акциза на безалкохолна пића, фактор сезоне има значајан утицај на потрошњу, односно конзумацију пива, те је позитиван тренд наплате ових прихода забиљежен у лјетним мјесецима. Пандемија вируса корона, те мјере уведене у борби против пандемије у мањој мјери су утицале на наплату прихода од акциза на пиво. Анализирајући утицај пандемије на наплату укупних прихода од акциза на пиво, примјетан је негативан тренд, те је у априлу 2020. године наплаћено 38,2% мање, а у мају 2020. године 20,1% мање укупних прихода од акциза на пиво у односу на исти период претходне године.

Графиконом 14 приказан је тренд кретања прихода од акциза на пиво на кварталном нивоу за период Q1 2019 – Q1 2021, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиконом је представљено квартално кретање укупних прихода од акциза на пиво, као и кретање прихода од акциза на пиво по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 14.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА7

Као и код мјесечних података, поређења номиналне кварталне наплате укупних прихода од акциза на пиво указују на позитиван тренд наплате у трећем кварталу, у вријеме љетних мјесеци када је потрошња, односно конзумација пива на највишем нивоу. Због раније поменутих мјера у борби против пандемије вируса корона, забиљежен је пад укупних прихода од акциза на пиво у другом кварталу 2020. године за 13,9% у односу на други квартал претходне године која није била обиљежена пандемијом. Пад је забиљежен у кварталу у којем су поменуте мјере биле најригорозније, те су мјере као што је ограничавање и престанак рада угоститељских објеката, забрана и ограничавање кретања и окупљања, значајно утицале на наплату наведених прихода.

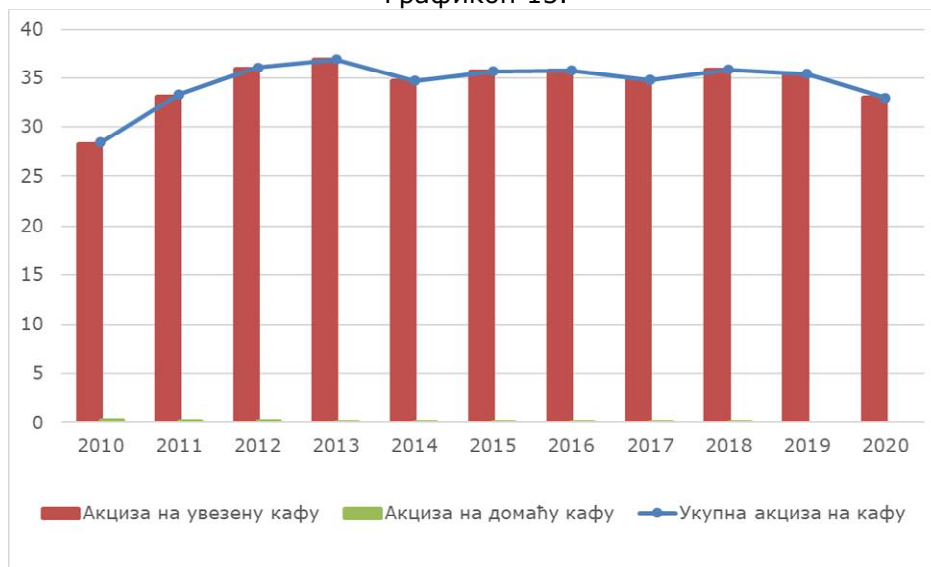
6. Приходи од акциза на кафу

Акциза на кафу³⁰ плаћа се приликом увоза по килограму, и то за:

- сирову кафу 1,50 КМ
- пржену кафу (у зрну или мљевена) 3,00 КМ
- љуске и опне пржене кафе и остале производе од кафе 3,50 КМ

Тренд кретања прихода од акциза на кафу на годишњем, мјесечном и кварталном нивоу представљен је графички. Графиком 15 приказано је кретање прихода од акциза на кафу у периоду 2010-2020. година, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиком је представљено кретање укупних прихода од акциза на кафу, као и кретање прихода од акциза на кафу по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 15.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Из приказаних података види се да у укупним приходима од акциза на кафу доминирају приходи од акциза на увезену кафу, који у 2019. и 2020. години учествују у стопостотном износу, док у периоду 2010-2018. година приходи од акциза на домаћу кафу имају занемарив удио у укупним приходима од акциза на кафу.

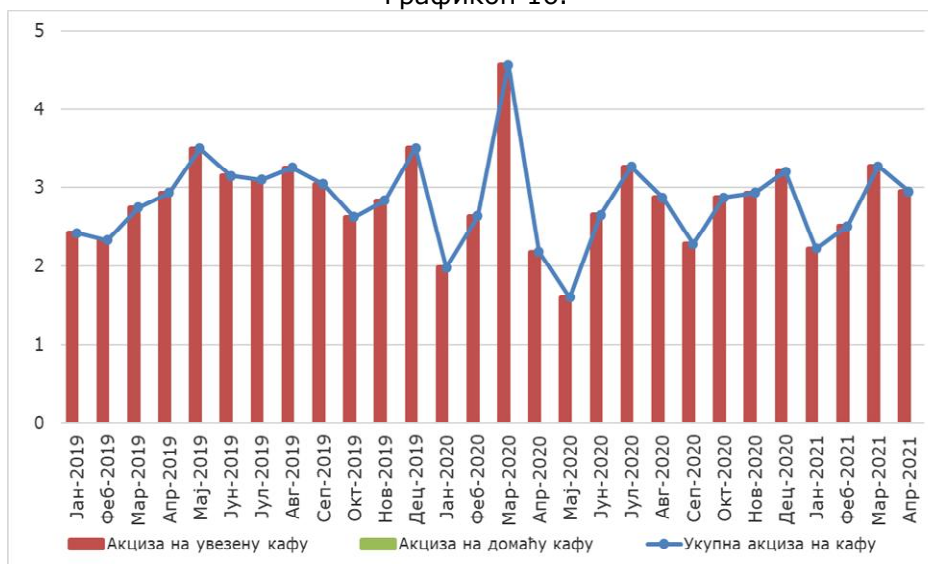
³⁰ У смислу Закона, кафа је акцизни производ који је предмет опорезивања. Кафом се сматра сирова кафа (са или без кофеина), пржена кафа (са или без кофеина) у зрну или мљевена, љуске и опне пржене кафе, остали производи од кафе који у себи садрже 50% и више кафе. Акциза на кафу плаћа се за један килограм нето тежине кафе. Ако се кафа ставља у промет у паковањима различитим од једног килограма, акциза се плаћа пропорционално количини кафе у паковању.

Разлог за доминацију увозне акцизе у структури наплаћених акциза на кафу је тај што се, у складу са важећим Законом, акциза плаћа искључиво приликом прекограничног саобраћаја, односно приликом увоза, док се акциза на кафу у земљи не плаћа.

У 2020. години забиљежен је значајан пад укупних прихода од акциза на кафу у односу на претходну годину, за 6,7%. Посматрајући тренд кретања ових прихода кроз временску серију приказану графиком 15 евидентан је галопирајући раст укупних прихода од акциза на кафу у период 2010-2013. година, након чега наплата ових прихода у 2014. години опада. У периоду 2014-2019. година, тренд кретања укупних прихода од акциза на кафу није се значајније мијењао, нако чега у 2020. години нагло опада. У односу на 2013. годину када је наплата ових прихода била најзначајнија, у 2020. години је забиљежен пад од 10,5%.

Графиком 16 приказан је тренд кретања прихода од акциза на кафу на мјесечном нивоу за период јан-19 – апр-21, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиком је представљено кретање укупних прихода од акциза на кафу, као и кретање прихода од акциза на кафу по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 16.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

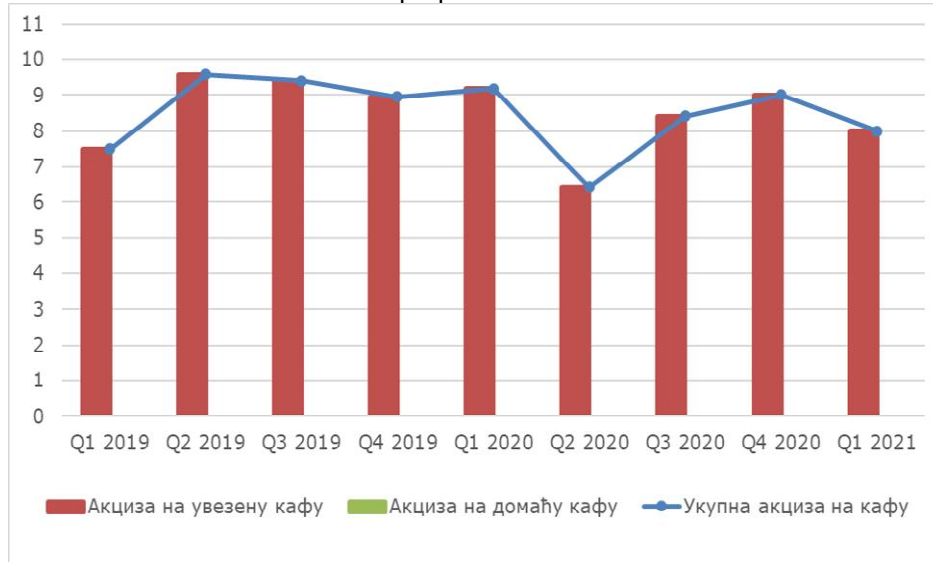
Тренд кретања мјесечне наплате укупних прихода од акциза на кафу у периоду јан-19 – апр-21 је флукутирајући са посебним осцилацијама у периоду мар-20 – мај-20. Из података приказаних графиком 16 долази се до сазнања да је наплата наведених прихода у посматраном временском периоду била највиша у марту 2020. године, што се може повезати са падом цијена на свјетском тржишту кафе као реакцијом тржишта на ширење пандемије.

Током трајања уведених најригорознијих мјера у земљи, продаја кафе у угоститељским објектима значајно је опала, што је директно утицало на смањење прихода од акциза на кафу у априлу и мају 2020. године. Тако је, у марту 2020. године наплата укупних прихода од акциза на кафу била већа за 66,2% у односу на исти мјесец претходне године, док је наплата ових прихода у априлу 2020. године била мања за 25,7%, а у мају 2020. године за 54,2% у односу на исти период претходне године. Истовремено, у мају 2020. године је забиљежена најнижа наплата укупних прихода од акциза на кафу на мјесечном нивоу у посматраном временском периоду.

Графиком 17 приказан је тренд кретања прихода од акциза на кафу на кварталном нивоу за период Q1 2019 – Q1 2021, у милионима КМ (лијева вертикална скала). Графиком је

представљено кретање укупних прихода од акциза на кафу, као и кретање прихода од акциза на кафу по компонентама – увозна и домаћа акциза.

Графикон 17.

Извор: Подаци Управе за индиректно опорезивање БиХ, приказ ОМА

Поређења номиналне кварталне наплате укупних прихода од акциза на кафу, пружајући податке о наплати укупних прихода на кафу на кварталном нивоу, приказују најнижу наплату у првом кварталу 2019. и 2021. године. Први квартал 2020. године представља изузетак, с обзиром на највећу наплату ових прихода у марту те године. Најзначајнији пад укупних прихода од акциза на кафу на кварталном нивоу забиљежен у другом кварталу 2020. године је 32,7% у односу на други квартал претходне године. Узрок пада укупних прихода од акциза на кафу у овом периоду налази се у увођењу мјера у борби против пандемије.